

Et verdensfirmas rødder

af Claus Nielsen

Demants vej fra symaskiner til høreapparater

Danmark er kendt over hele verden for mange forskellige produkter af høj kvalitet frembragt af dansk industri. Hvem kender ikke til Bang & Olufsen, Danfoss, Lego eller Carlsberg? Der findes også andre områder, hvor Danmark står stærkt internationalt. Høreapparatfabrikation har Danmark således været kendt og respekteret for i mange år. Det er de tre danske fabrikker af høreapparater: GN Danavox, Tøpholm & Westermann A/S - Widex og Oticon A/S, der har skabt den internationale bevågenhed. Blandt disse er Oticon den mest omtalte virksomhed. Mens GN Danavox blev etableret i 1943, er Widex fra 1956 og grundlagt af udbrydere fra Oticon, som på det tidspunkt allerede havde mange år på bagen og var et etableret firma med en stærkt stigende eksport.

I de seneste år har Oticon ofte været i dagspressen både nationalt, men også internationalt. Den store interesse skyldes især den tidligere direktør Lars Kolinds noget anderledes ideer om, hvordan et firma af Oticons størrelse skulle drives. Det er derimod kun lidet kendt, at Oticons rødder ligger i Odense, og det er dette spor, der skal forfølges her. Hvordan begyndte det hele egentlig?

Baggrunden

Hans Stefan Anthon Ludvig Demant blev født i landsbyen Hjallesø i 1828 som søn af prokurator

Hans Jørgen Demant (1779-1845). Han kom i lære som urmager i 1842 og blev udlært seks år senere. Demant var soldat i treårskrigen, hvor han tjente lidt ekstra ved at reparere sine kammeraters ure. Han kunne derfor vende hjem fra krigen med penge på lommen. Efter at have gjort mesterstykke i 1852 etablerede han sig derefter som selvstændig urmager i Odense i 1854, men der var øjensynligt ikke mange penge i dette erhverv. Det hjalp i den forbindelse ikke meget, at han forsøgte sig med en produktion af tårnure, da han havde indkøbt lidt større værktøjer. Efterspørgslen efter tårnure var for lille.

Et tilbud fra Demants side om at passe rådhusuret og sørge for dets belysning med gas blev i 1862 afvist af borgerrepræsentationen, da man ville afvente rådhusets eventuelle ombygning.

På verdensudstillingen i Paris i 1855 var de første amerikanske symaskiner udstillet. Symaskinen var stort set ukendt i Danmark, og først omkring 1860 dukkede de tidligste amerikanske symaskiner op i Odense.

Demant blev hurtigt interesseret i disse maskiner, som snart fandt afsætning til skræddere, skomagere, handskemagere og private kunder. Han var klar over, at fremtiden ikke lå inden for urmageriet, og han besluttede derfor i 1861 at igangsætte en produktion af symaskiner. Rent håndværksmæssigt var der ikke

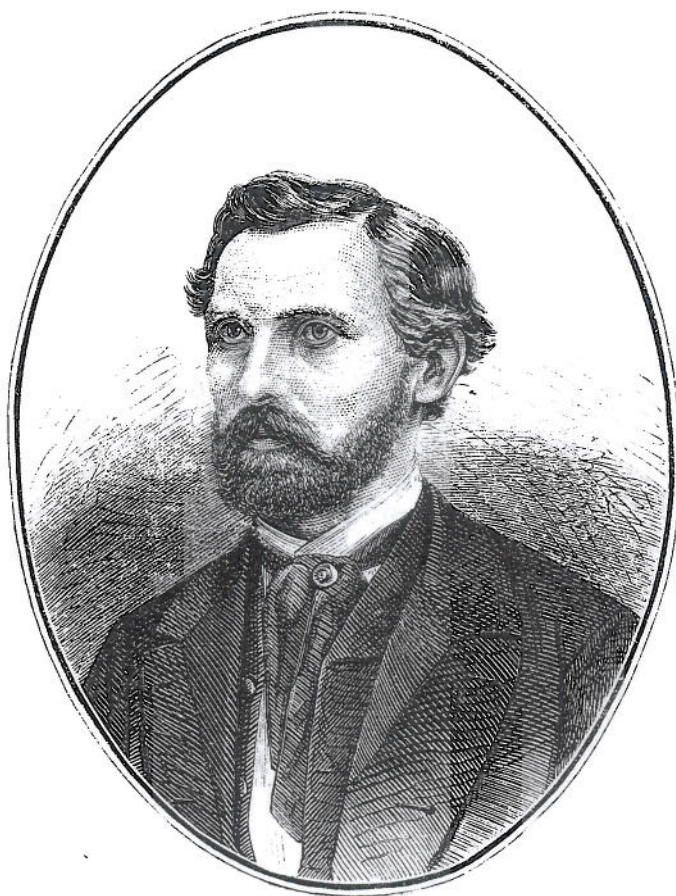
H.S.A.L. Demant efter træsnit i J. Lauritsens bog: Odense og nærmeste omegn i billeder (1874).

så langt fra fremstillingen af ure til produktion af symaskiner, så dette skift er ikke overraskende.

Der gik lang tid med at udvikle den første symaskine. Mere end et år forløb, før Demant følte sig sikker på, at hans maskine fungerede fejlfrit. Symaskinerne blev produceret i en lang årrække, men der var også konkurrence udefra, bl.a. fra det store amerikanske firma Singer, der efterhånden fik et vidt forgrenet net af agenter i hele landet, og som i øvrigt udviklede sig til en af verdens første multinationale virksomheder. Trods konkurrencen kunne Demant omkring 1870 eksportere en del af sin produktion af symaskiner til udlandet. Demant lavede stort set selv alle dele til maskinerne, da fabrikken havde eget støberi og beskæftigede snedkere, drejere, malere samt arbejdere, der forniklede de enkelte dele. Det største antal medarbejdere nåede man på symaskinefabrikken i tiden omkring 1874. Da beskæftigede fabrikken ca. 50 personer.

Udvidelserne i staben i begyndelsen af 1870'erne fik også udtryk i nybyggeri i Vindegade nr. 76, hvor Demant byggede det endnu eksisterende forhus i 1872. Af maskinel havde man midt i 1870'erne stor glæde af fabrikkens 4 hestes dampmaskine, der kort tid forinden var købt hos Allerups Jernstøberi. Snart reklamerede Demant også med en række af de priser, hans symaskiner havde fået. I øvrigt fremstillede Demant en skomagermaskine, som han fik megen succes med.

Symaskinefabrikanten blev en holden mand. I 1878 var hans indkomst således på omkring 8.000 kr. eller omkring 15 gange en ufaglært arbejders.

Produktionen udvides

Produktionen af symaskiner fortsatte i en lang årrække, og i 1882 fremstillede Demant omkring 1.400 symaskiner. Der var tydeligvis god afsætning på maskinerne, men Demant var ikke den eneste lokale symaskinefabrikant. Både han og hans tidligere medarbejder, C.F.A. Knudsen, smykkede sig med denne titel, men indholdet kunne nok være lidt forskelligt. Da *Fyens Stiftstidende* i 1881 bragte en oversigt over handel og skibsfart i Odense året forinden, havde avisen angivet to symaskinefabrikanter i byen. Det be-

S. Demants Symaskinefabrik,

er den Eneste i Fyens Stift, hvori der fabrikeres Symaskiner og hvor enhver Forbruger kan faae et godt og solidt dansk Fabrikat, som paa alle Udstillinger, saavel i Ud- som Indlandet, hvor de har konkurreret med Maskiner, saavel fra Europa som fra Amerika, har erholdt de højeste Prisedailler, baade i Sølv og Guld samt den preussiske Statsmedaille. Trædemaskiner efter Singers nyeste System med runde Naale og Trykfodstænger og ditto efter Singers ældre samt foreløbig tysk Eftergjørelse med firkantede Naale og Trykfodstænger, nu i de senere Aar kaldet Staalmaskiner, faaes for 60 à 65 Kr., Haandmaskiner 40 Kr. og derover. Alt efter deres Udstyrelse med automatisk Spolemaskine, Bord og Apparater. Paa alle ovennævnte Maskiner er anbragt en Mechanisme, hvorved Tøjskyderen kan hæves under Maskinernes hurtigste Gang og man kan sy fra det allerfineste Mull til det sværeste Dyffel samt over de tykkeste Sømme uden at Stikkene forandres. — Maskiner efter ældre System, hvor Skytten gaar i Bue, 25 Kr. Endvidere min i 1870 i 10 Aar patenterede Cylindermaskine, som transporterer i alle Retninger. De Handlende & Fabrikanter erholde Rabat og deres Navn og Firma kan efter Ønske paamales eller stemples paa Maskinerne.

Endvidere anbefales Støbegods, Fornikling, Lakering, Skruer og alle enkelte Dele til Symaskinereparationer. Fuldstændig Symaskinereparation leveres hurtigst og billigst.

Det bemærkes, at Maskinerne arbejde aldeles lydløst og sælges daglig saavel en gros som en detail mindst 25 % billigere fra min Fabrik end hos d'Hr. Handlende (Symaskinefabrikanter) her paa Pladsen.

H Demant, Kongensgade 57.

Hæste- og Kommissionskontoret,
Kongensgade Nr. 2.
Søger og anviser stadigt Pladser for uelandske
faldende Tjenester, anviser Besøftelsestilfælde,
Sølg og Forpagtninger af Vandsejendomme samt

I den Tro at afdøde Pastor Dr. Ludvig Helwegs talrige Venner
ville dele Ønsket om, at der paa hans Grav sættes en Mindesten, der kan
vidne om den Kjærlighed og Agtelse, hvormed han omfattedes, tillade
Undertegnede sig at opfordre til at yde Bidrag, og ere vi, hver for sig,
villige til at modtage saadanne

Kjerteminde.
Foderstoffer.

Reklame for Demants symaskiner, Fyens Morgenavis 5.5.1884. Som det ses, brugte Demant de medaljer, han havde vundet ved forskellige udstillinger, i sin markedsføring (E. Pantou fot., Stadsarkivet).

kom tydeligvis ikke Demant, der straks fór i blækhuset med en berigtigelse. Der var kun én fabrik, der fremstillede symaskiner »fra først til sidst«, anførte han.

I nogle dage bølgede striden mellem Demant og Knudsen frem og tilbage, men kernen var, at Demant havde egen tilvirkning af maskiner, og at det i hvert fald ikke fandt sted i samme omfang ved konkurrenten.

I 1885 havde Demant endnu 40 ansatte i sine fabrikslokaler, men meget tyder på, at tiltagende konkurrence udefra, bl.a. fra Singer, og økonomisk lavkonjunktur fik Demant til at forsøge sig

på et nyt felt. Han begyndte nu at producere cykler. Cykelproduktionen var let at gå i gang med, da man anvendte mange af de samme værktøjer og maskiner, som der anvendtes ved symaskineproduktion, og Demant var langtfra den eneste symaskinefabrikant, der slog sig på cyklerne.

De første cykler, Demant producerede, var velocipeder eller bicycler - eller i daglig tale »væltepetere«. Der var tale om cykler med stort forhjul og pedaler direkte på hjulet. Cykler med kæde-træk - kaldet safety-cykler på grund af deres mindre højde - blev først for alvor kendt hen imod slutningen af 1880'erne. I Demants annoncer i

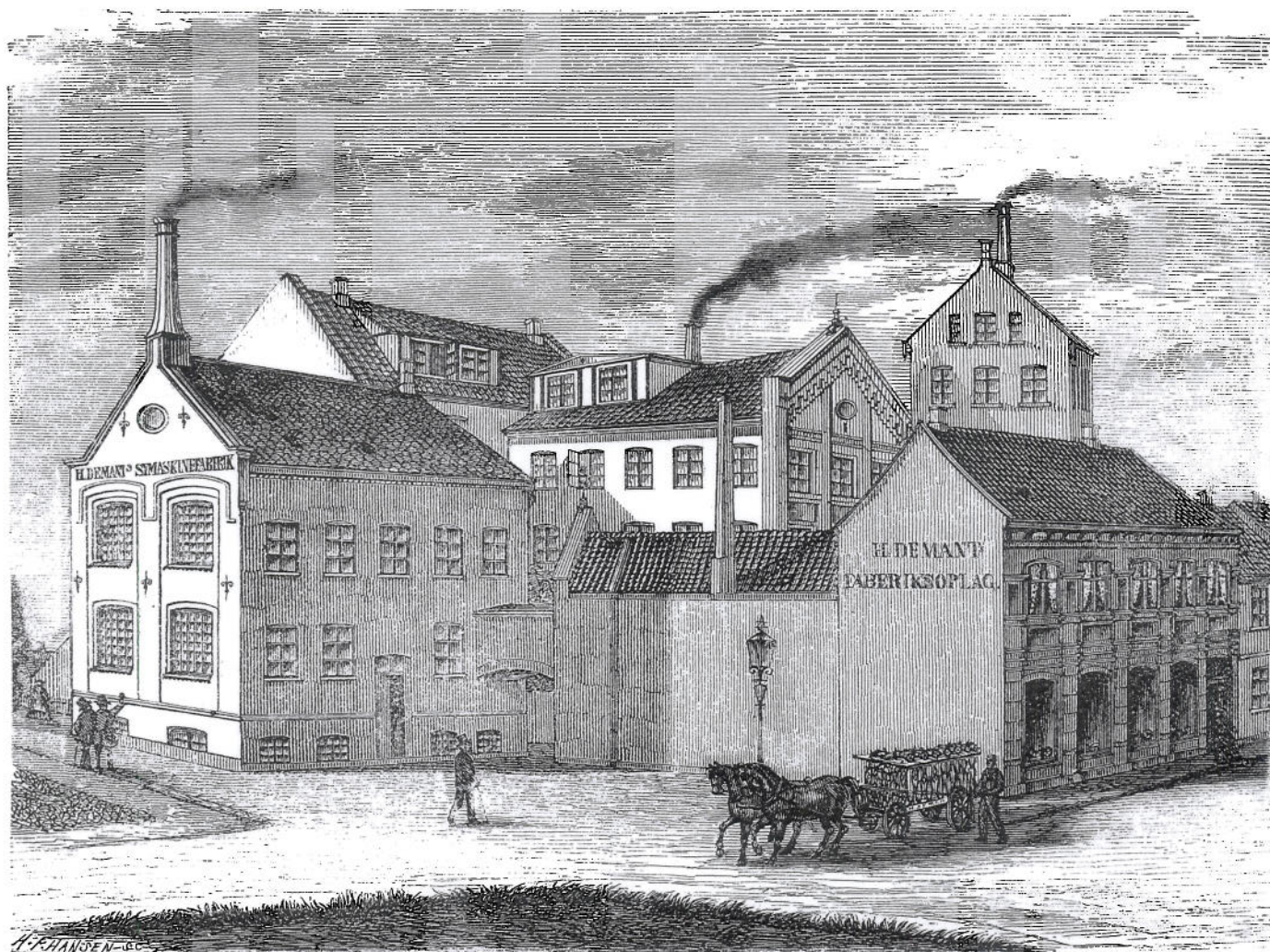
Odense Vejviser kaldte han sig da også bicyclefabrikant og først senere blot cykelfabrikant.

Demant var aktiv i den lokale Odense Bicycle Club og var i en årrække bestyrelsesmedlem, deraf nogle år som formand. Det sidste gjaldt

bl.a. i forbindelse med en særlig vellykket klubtur til Klintebjerg den 13. juli 1890.

Både i 1895 og i 1897 afholdtes der cykeludstilling i Odense. Udstillingerne blev afholdt i Industripalæet på Albani Torv og var arran-

H.S.A.L. Demants symaskinefabrik på hjørnet af Kongensgade og Vindegade, træsnit 1874. Symaskinefabrikken oplevede i disse år sin storhedstid, da virksomheden havde omkring 50 ansatte. Som det fremgår af billedet, var der forbindelse mellem ejendommene i Kongensgade og Vindegade; kunstneren har bevidst udeladt den egentlige hjørneejendom, Kongensgade 59, der var bygget allerede i 1852 (J. Lauritsen: Odense og nærmeste omegn i billeder).

H. Demant's

Symaskine- & Bicyklefabrik,

Odense,

tilkjendt 20 1ste Klasses Medailler.

Elegant Udstyrelse. Største Garanti.

Reparationer udføres med Akkuratesse. 74

geret af Haandværker- og Industriforeningen. H.S.A.L. Demant var involveret i tilrettelæggelsen af den første udstilling, der fik stor søgning, og som blev meget rosende omtalt i bladet *Cylen*. Bygningen var elegant dekoreret, og der var mange udstillere. Demant udstillede selv cykler, der blev betegnet som en anelse gammeldags, men de var både omhyggeligt og smukt udført.

Annonce fra Odense Vejviser 1889. Cyklen er en såkaldt velocipede. I senere annoncer vises en safety-cykel, og virksomheden kaldes nu symaskine- og cyclefabrik (Stadsarkivet).

Da udstillingen i 1897 løb af stabelen, var Demant netop død, og det bemærkedes, at hans ildsjæl manglede. Hans nevø, H.J.F. Demant, der også var aktiv i cykelklubben, præsenterede den gang Demantcyklerne. Blandt dem var der nogle enkelte med tynde rør. De blev betegnet som værende ældre modeller, men stadig godt kram. Alle cyklerne virkede sobert lavet, og nevøen fulgte således tydeligt i morbroderens fodspor på dette område. Der var ikke megen innovation i familien Demants cykelproduktion, og det skulle blive bestemmende for de ændringer, virksomheden gennemgik i de følgende år.

Nevøen kommer ind i forretningen

Nevøens forældre, Frederikke Kirstine Sophie Juliane Demant og Johan Frederik Demant boede også i Odense, hvor Johan tjente til livets ophold som snedkersvend og senere som model-snedker ved Munke Mølle. Deres søn, Hans Jørgen Frederik Demant, var født i 1854 og kom tidligt med i arbejdet i morbroderens virksomhed som reparatør, og i 1893 fik H.J.F. Demant borgerskab som symaskine- og velocipedefabrikant.

Morbroderen havde ikke selv børn, og det nævnte borgerskab tyder på, at det var forberedt, at nevøen skulle overtage fabrikken, da morbroderen døde i 1897. To år før bestod virksomheden af ejendommene Kongensgade 57

Symaskinefabrikant H.S.A.L. Demant var også frimurer. Dette billede, der er et udsnit af frimurerbillede fra 1870'erne (se også Odensebogen 1997, s. 28), viser Demant yderst til højre (Møntergården).

og Vindegade 74-76 med tilhørende bagbygninger i flere etager. Symaskinefabrikken og butikken lå i Kongensgade, hvorfra der var direkte forbindelse til fabriksbygningerne i Vindegade. En del af fabrikskomplekset i Vindegade var dog allerede omkring 1889 solgt til fabrikant Emil Neckelmann.

Da H.S.A.L. Demant døde, boede han sammen med nevøen og dennes familie i Kongensgade 57. Ejendommen var ved morbroderens død ejet af Fabrikant Demants Familiestiftelse.

Familiestiftelsen

Tre år før sin død, nemlig den 10. juli 1894, oprettede H.S.A.L. Demant en familiestiftelse. Stiftelsen bestod af ejendommen i Kongensgade, hvorfra lejeindtægterne indgik som indtægt for stiftelsen. Regnskabet skulle opgøres hvert år på årsdagen for Demants død og overskuddet fordeles i syv portioner. De seks portioner blev fordelt ligeligt mellem Demants to nevøer og fem niecer en gang årligt, således at de, der havde en årsindtægt på 10.000 kroner eller derover, ikke kunne komme i betragtning. Den sidste portion blev delt i mindre beløb, og disse tilfaldt arbejdere i Odense købstad, som skulle opfylde en række krav for at komme i betragtning. Stiftelsen skulle ligeledes vedligeholde Demants gravsted på Assistenskirkegården i Odense. Demant sikrede sig yderligere, at hvis familien »måtte vise så liden interesse for mit minde, at den lader mit gravsted sløjfe, da skal hele stiftelsens formue overgå som ejendom til mit fødesogn, Dalum Sogn, og stiftelsens indtægter skul-

le da anvendes til uddeling blandt værdige trængende personer i Dalum Sogn«.

Forretningen fortsættes af H.J.F. Demant

Efter sin morbrors død fortsatte H.J.F. Demant med at producere symaskiner og cykler i en

En del af Demants symaskinefabrik i Vindegade 76 blev i 1889 udparcelleret til Emil Neckelmann, der her skabte sin første maskinefabrik. Ejendommen, der i tidens løb har mistet skorstenen, findes stadig den dag i dag, hvor den huser en restaurant (Møntergården).

H.J.F. Demant i sin bedste alder. Foto formentlig fra 1890'erne (Oticon).

årrække. Det var i den forbindelse helt klart en fordel, at nevøen bar samme navn som forgænger, da annonceringen i aviser og blade kunne fortsættes uden ændringer. Familien, der i 1901 talte syv personer samt to tjenestefolk, blev boende i Kongensgade 57. I årene fra 1897 til 1904 fortsatte virksomheden med de kendte produkter. Dog kom nye cykelmodeller til, ligesom der skete en almindelig udvikling af varesortimentet.

Det elektriske høreapparat

Når H.J.F. Demant ikke desto mindre snart skiftede levevej, beroede det dybest set på en tilfældighed. Hans kone, Camilla Louise Bertha Demant, født Nielsen (1858-1934), oplevede fra omkring århundredskiftet tiltagende høreproblemer, og en konsultation hos fremtrædende læger i Wien og Berlin gav ikke noget resultat.

Tunghørhed var et udbredt fænomen, og det var almindelig kendt, at kong Christian IX's datter, den engelske kronprinsesse Alexandra, havde et arveligt betinget høretab. Da hun skulles krones som Storbritanniens dronning i 1901, blev en ung amerikaner ved navn Miller Reese Hutchinson hentet til det engelske hof. Han havde i 1899 lanceret det første kommercielt tilgængelige elektriske høreapparat på markedet, kaldet Akoulallion, og han lod nu kronprinsessen afprøve sit firmas nyeste høreapparat, således at hun kunne anvende apparatet under kroningen og derved blive i stand til at høre, hvad der blev sagt. Det viste sig, at kronprinsessen virkelig blev hjulpet af det amerikanske apparat.

Gennem en ven i London blev Demant bekendt med høreapparatet, og han besluttede derfor at besøge vennen i 1904. Det lykkedes her for Demant at erhverve et lignende apparat til sin kone, der dermed fik gavn af den nye teknologi.

Salget af høreapparater tager form

Nyheden om symaskinefabrikantens kone fra Odense, der var kommet til at høre igen ved hjælp af et elektrisk høreapparat, spredtes hur-

Lejlighedssang skrevet til H.S.A.L. Demants begravelse i 1897. Forfatteren var formentlig Odenses kendteste lejlighedsdigter på den tid, urmager Valentin Rasmussen (Stadsarkivet).

tigt. Det nye apparat var langt mere effektivt end de velkendte hørerør og slanger, og der er god grund til at tro, at der var tale om et af Danmarks første elektriske høreapparater. Folk begyndte at spørge, om Demant ikke kunne skaffe flere af de elektriske høreapparater.

Det blev ret hurtigt klart for Demant, at det bedste var, om han kunne få agenturet for de nye apparater i Danmark, mens drømmen om en eventuel egenproduktion af høreapparater lå et godt stykke ude i fremtiden.

General Acoustics i New York blev kontaktet, og en kontrakt blev hurtigt forhandlet på plads. Der kom flere Acousticon-apparater til Danmark, og Demant var dermed blevet høreapparatagent. Oticons fødselsdag er da også fastsat til den 8. juni 1904, nemlig den dag Demant opnåede eneagenturet for Acousticon i Danmark. Meget tyder dog på, at Demant allerede forinden var i gang med salget, for i den første regnskabsbog, der omfatter høreapparatvirksomheden, står der på første side skrevet »Forretningen påbegyndt marts 1904«.

Forretningen blev påbegyndt fra bopælen i Kongensgade 57, Odense. Den egentlige annoncering af høreapparaterne er formentlig først begyndt i slutningen af januar måned 1905. De to første annoncer var ikke fejlfrie: Acousticon og Massacon var stavet Acaustican og Massacan, men ugen efter var fejlen rettet i annoncen i *Odense Ugerevue*, og fejlen forekom ikke i senere annoncer. Der er derfor god grund til at tro, at disse to indrykninger var Demants første reklame for General Acoustics produkter i Danmark. At dømme ud fra annoncens indhold og opsætning tyder meget på, at annoncen var en

H. DEMANT.

Den 12te Februar 1897.

Endt er her paa Jord Din Færd,
men som Menneske Dit Værd
ej saa let vi glemme.
Du med klar og livlig Aand
virkede med hjælpsom Haand
for alt Godt at fremme.

Og Du vil ej mindes blot
af enhver, Du gjorde godt
og saa trofast støttet',
thi du virket har som Mand
smukt til Ære for den Stand,
hvortil Du var knyttet.

Nyd nu Hvilen, Gud Dig gav,
sov med Fred i stille Grav
under Jordens Dække.
Efter Vinter kold og haard
vil Guds Sol i lyse Vaar
alt til Liv opvække.

Hvert et Frø i Jord nedlagt
kommer atter ved Guds Magt
frem til Høstens Grøde.
Efter Dødens Nat vi har
Haabet om en skøn og klar
Paaske-Morgenrode.

V. R.

FR. THILLERUP, ODENSE.

slags standardannonce for General Acoustics salgsagenter, men under alle omstændigheder er det iøjnefaldende, at Demant allerede på dette tidspunkt havde fået udvidet sit forretningsområde, således at han nu kunne reklamere

Symaskiner fra H. Demant

Kongensgade 57

er og bliver altid de bedste!

med at have eneforhandling for Skandinavien. Det første solgte apparat, et øremassageapparat kaldet Massacon, blev købt af læge Ehnhuus fra Odense engang i løbet af 1904. Ehnhuus har således været Demants første høreapparatkunde. Der er i kassebogen indført tre solgte Massacon-apparater i 1904. I 1905 er der angivet otte handler med forskellige apparater - heraf købte langt de fleste et Massacon-apparat. En enkelt kunde købte tillige et Acousticon-apparat. I 1906 var der kommet lidt mere gang i tingene; der var nu opregnet 34 handler med forskellige apparater. Hvad der startede som en »nebengeschæft« for H.J.F. Demant, skulle i løbet af få år vise sig at blive den primære aktivitet i firmaet.

En typisk annonce - i Odense Ugerevue 18. november 1904 - fra H.J.F. Demants symaskinefabrik. Annoncetypen svarede helt til morbroderens tidligere annoncering (Lokalhistorisk Bibliotek).

Høreapparatsalget i focus

Demant havde i 1904 en årsindkomst på 1.800 kroner og en formue på 39.500 kroner. Indkomsten var således pæn uden at være prangende, mens formuen svarede til ca. 40 arbejderårslønninger.

Konkurrencen på symaskineområdet var som tidligere nævnt meget hård. I slutningen af 1890'erne havde den aggressive konkurrence udefra næsten udryddet egentlig fabrikation af symaskiner i Danmark; Demant fortsatte dog en tid endnu, men i Odense var der tillige betydelig konkurrence inden for cykelfabrikation. Byen havde flere cykelfabrikanter, bl.a. Niels Eriksens Cyclefabrik, A/S Fyns Cycleværk og A/S Smith & Co. (senere kendt som SCO). Udbudet af cykler var derfor stort og konkurrencen hård.

H.J.F. Demant fortsatte imidlertid flittigt med at reklamere for sine symaskiner. I reklamerne

Måske den første annonce for et Acousticon-apparat i Danmark. Annoncen er fra Odense Ugerevue 27. januar 1905 (Lokalhistorisk Bibliotek).

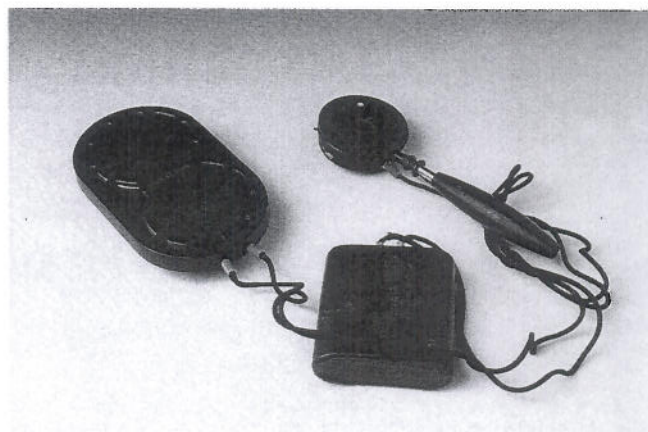
Høre-Apparatet „Acaustican“ er for Øret, hvad Brillernerne er for Øjet!

Øremassage.

Apparatet „Massacan“ helbreder i mangfoldige Tilfælde Døvhed! — Guldmedalje: St. Louis 1904. Forlang vort Katalog. — Eneforhandling for Skandinavien:

H. Demant, Kongensgade, Odense.

Sådan så et af de nymodens høreapparater ud omkring 1904. Til højre på billedet ser man den dobbelte kulstøvmikrofon, der bagpå var udstyret med en trinvis volumenkontrol samt en klips til at fastgøre den til en lomme. I midten ses det originale batteri og til højre telefonen, som man satte op for øret (Oticon).

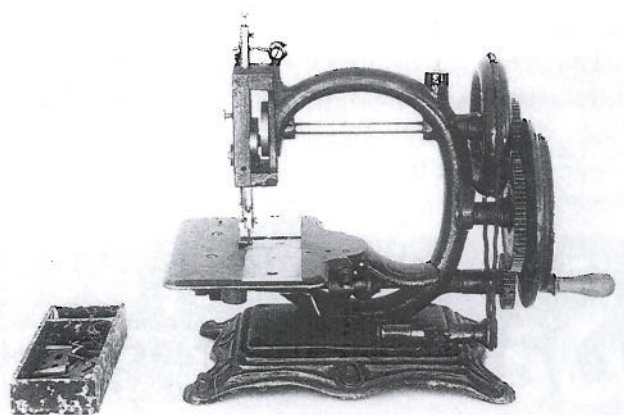
kunne man f.eks. læse, at »Symaskiner fra H. Demant Kongensgade er og bliver altid de bedste«, »Stål-symaskiner. Mine bekendte stål-symaskiner, som i holdbarhed, syevne og elegance overgår alt, fås billigst i fabriksudsalget Kongensgade 57, Odense. NB. Reparationer udføres med akkurate. H. Demant«. Annonceringen for cykler var derimod forholdsvis begrænset efter 1904. Den 1. september 1905 kunne man finde følgende notits i *Odense Ugeavis*: »Cykler! Restpartiet af cykler udsælges til fabrikspriser. H. Demant, Kongensgade 57. Telefon 1048«. Dette kan meget vel være slutningen på Demants cykelproduktion og salg.

Demant har uden tvivl set mulighederne i importen af høreapparater. I en engelsk bog om hjælp til hørehæmmede fra 1906, der er signeret Hans Demant, Odense, kan man tydeligt se, hvorledes han har fremhævet ikke alene hele kapitlet om Acousticon-apparaterne, men også de andre steder i bogen, hvor forfatteren nævner Acousticon. I de afsnit, hvor de andre og mere tvivlsomme hjælpemidler (kunstige trommehinder o. lign.) var nævnt, har han derimod givet sin mening til kende ved at lave en slags minus-anmærkninger.

Den engelske fagmands betragtninger har uden tvivl bestyrket Demant i beslutningen om

at søge at blive agent for de amerikanske Acousticon-apparater i Skandinavien. Sammenlignet med fortjenesten ved salg af cykler og symaskiner var fortjenesten på høreapparaterne da uden tvivl også attraktiv. Dette fremgår tydeligt af Demants første hovedbøger og kassekladder, hvoraf man kan se, at fortjenesten på salg af høreapparater omkring 1907 har været ca. 100%. Et standard Acousticon-apparat, model PI, kostede i indkøb ca. 25\$ (i 1907 svarede 1

H. Demant-symaskine med fabriksnummer 1807. Et swinghjul, der via et tandhjulsystem var forbundet med to andre tandhjul, sørgede for at trække nålen op og ned samt at føre stoffet frem (Møntergården).

Staal-Symaskiner

Mine bekendte Staal-Symaskiner, som i Holdbarhed, Syevne og Elegance overgaar alt, faas billigst i Fabriksudsalget.

Kongensgade 57, Odense.

NB. Reparationer udføres med Akkuratesse.

H. Demant.

dollar til 3,80 kr.) eller 95 kr. Udsalgsprisen var omkring 195 kr. Omkostningerne til markedsføring af høreapparaterne i de første år har været begrænsede, så de har næppe belastet avancen nævneværdigt.

Agenturet udvides, og salget suppleres med et gigtmiddel

Den 30. april 1907 indgik H.J.F. Demant, Odense, og General Acoustic Company, New York, en ny kontrakt om salg af høreapparater. Et engelsk firma havde indtil den nye kontrakts underskrivelse øjensynlig haft rettighederne til

Som det fremgår af annoncen fra Odense Ugerevue januar 1906, fortsatte H.J.F. Demant med at sælge symaskiner, efter at høreapparaterne var blevet en del af forretningen (Lokalhistorisk Bibliotek).

salg af Acousticon-apparater i Sverige og Norge, så noget tyder på, at Demants første eneforhandlingsaftale for Skandinavien kun havde omfattet enkelte modeller.

Den nye kontrakt gav imidlertid Demant eneret til at sælge Acousticon-apparater i Sverige, Norge og Danmark. Demant forpligtede sig til at åbne demonstrationslokaler i Odense eller København, i Christiania (Oslo) og i Göteborg. Yderligere skulle han købe mindst 100 apparater hvert år, gældende fra 1. juli 1907. I kontrakten fremhævedes det, at Demant for egen regning skulle indkøbe relevant litteratur samt andre materialer for på en ærlig måde at fremme salget af Acousticon-apparater i Norden. General Acoustic Company forpligtede sig til gengæld til at yde den almindelige assistance og service, som man normalt tilbød selskabets agenter.

Demant forsøgte også at udvide sit varesortiment med helt andre produkter. I 1907 erhvervede han således rettighederne til at sælge medikamentet »Salutine« i Danmark, Norge og Sverige. Kontrakten blev indgået med selskabet Yale Chemical Company i New York. Salutine var et middel mod gigt, og her var der tale om en ny gren i Demants virksomhed. Midlet var

Annonce for Salutine i tidsskriftet Klods Hans 17. november 1907.

Salutine helbreder **Gigt**
faas kun paa Apothekerne
en gros hos **Gustav Lotze**
Odense.

Vindegade 76 blev opført af H. Demant i 1872, hvor ejendommen blev indrettet til symaskinefabrik med værksteder, dampmaskine- og kedelrum. Ejendommen tilhørte siden Demants familienstiftelse, der bl.a. lejede en del af bygningerne ud til Schultz' stråhattefabrik og andre firmaer. I 1938, hvor dette fotografi blev taget, var ejendommen ejet af Carl F. Petersen, der drev et isenkram og en gros-firma (Møntergården).

beregnet til salg direkte til praktiserende læger. Kontrakten gjaldt 2.500 portioner på hver $\frac{1}{2}$ ounce (godt 15 gram), og den var gældende i to år. Den kunne herefter fornys for et år ad gangen, hvis Demant købte mindst 1.000 ounces af midlet pr. år gældende fra 1. juni 1908.

Demant stod nok ikke selv for salget af gigtmidlet til slutbrugerne, endsige lægerne som nævnt i kontrakten. Fra november 1907 og et år frem kan man i det ugentlige morskabsblad *Klods Hans* finde en annonce for midlet Salutine. I annoncen finder man navnet Gustav Lotze fra Odense, og ved en gennemgang af Demants kasse- og regnskabsbøger fremgår det tydeligt, at Demant solgte gigtmidlet videre gennem Lotze-firmaet. Dette salg fortsatte også efter Demants død i 1910.

Kirkedørene åbnes for høreapparater

I 1906 kom de første Acousticon-kirkehøreapparater på markedet. Demant forsøgte at interessere præsterne for apparaterne, men der var øjensynlig ikke stor forståelse for den slags nymodens teknik. En mikrofon på prædikestolen var helt utænkelig, og en præst nedlagde ligefrem forbud mod den slags djævelskab i sin kirke.

I 1880'erne begyndte arkitekt Vilhelm Dahlerup at opføre Jesuskirken på Valby Bakke for brygger Carl Jacobsen. I 1895 stod kirken færdig, og bryggeren bestemte, at kirken samtidig

skulle være mausoleum for den del af slægten, som bar Jacobsen-navnet. Den gode Jacobsen forstod, hvad kirkehøreapparaterne ville betyde for de tunghøre kirkegængere, og på hans foranledning blev der i maj måned 1907 indkøbt et Acousticon-apparat, model BB, særlig beregnet for kirker. Anlægget bestod af en dobbeltmikrofon og fire ørestykker, og det var batteridrevet. Prisen var 550 kroner, men Demant overlod kirken anlægget for 400 kroner. Opsætningen af anlægget blev foretaget uden beregning, hvilket utvivlsomt var udtryk for Demants store interesse i at få et anlæg i funktion. Dette anlæg var utvivlsomt Danmarks første kirkeanlæg for tunghøre, og strategien lykkedes. Den der-værende præst, pastor Ussing, anbefalede anlægget, hvor det var muligt, og snart resulterede det i flere solgte anlæg. Det næste anlæg, som blev solgt i maj 1910, var også til Jesuskirken. Anlægget var magen til det først leverede anlæg og blev ligesom det første betalt af brygger Carl Jacobsen. I de efterfølgende 20 år var der ingen reparationer på de to anlæg. De efterfølgende

kirkeanlæg blev solgt fra 1914. Helt frem til fremkomsten af konsumelektronikken i løbet af 1950'erne var Oticon enerådende på dette felt.

Flytningen til København

I november 1907 flyttede familien Demant fra Odense til Stenosgade 1, København. Formentlig skete det, fordi Demant fra slutningen af

1907 havde valgt at koncentrere sin forretning helt om høreapparatsalget. Dette salg ville det være lettere at øge i hovedstaden, hvor den potentielle kundeskare var større.

Den 4. april 1910 døde Hans Jørgen Frederik Demant imidlertid af en hjerneblødning. Han havde i nogle år været plaget af sukkersyge, og der havde været behov for mange lægebesøg. Demant blev begravet på familiens gravsted i

Gadebillede fra Kongensgade ca. 1905. Urmager H.S.A.L. Demant opførte i 1865-66 ejendommen nr. 57, der skimtes i husrækken til højre og kendes på karnappen på 1. sal. I huset blev der indrettet butik og beboelse. Bag forhuset var et sidehus med værksted (Stadsarkivet).

H.J.F. Demant fotograferet kort før sin død i 1910. Sukkersyge havde tæret hårdt på helbredet (Oticon).

Odense, hvor hans far og mor tidligere var stedt til hvile, og kisten kostede 132 kroner. Begravelsen fandt sted den 11. april, og klokkeren blev betalt 50 øre for at kime ved begravelsen, mens selve begravelsen kostede 260 kroner. Alle udgifterne i forbindelse med Demants død blev betalt af høreapparatforretningens kasse.

Demant havde allerede i september 1904 oprettet et testamente for at sikre, at hans hustru Camilla fik lov til at hensidde i uskiftet bo med deres fælles børn, hvis hun skulle overleve ham. Den eneste klausul var, at hun ikke måtte indgå nyt ægteskab uden at skifte med børnene.

Forretningen med salg af Acousticon- og Mas-sacon-apparater blev efter Demants død fortsat af enken bistået af sønnen William Demant. Meningen var øjensynlig at afhænde lageret af høreapparater og derefter at stoppe forretningen. William Demant studerede på dette tidspunkt på Tandlægehøjskolen, men da det viste sig at være ganske let at komme af med de tilbageværende apparater, besluttede man i stedet at fortsætte forretningen. Lageret af høreapparater blev solgt på den måde, at William og en bror annoncerede i aviserne og besøgte nogle af landets største byer, hvor apparaterne blev solgt på hoteller i byerne.

Enken var ejer af forretningen indtil den 1. januar 1914, da hun formelt overdrog forretningen til sønnen, grosserer William Demant. En af betingelserne for overdragelsen af forretningen var, at William betalte sin mor 1.000 kr. om året, såfremt hendes samlede årsindtægt ikke oversteg 3.000 kr.; gjorde den det, ville ydelsen blive nedskrevet tilsvarende. Således var anden generation af slægten Demant i gang med salg af høreapparater.

Efterskrift

William Demant videreførte sin fars virksomhed gennem to verdenskrige. Kort efter anden verdenskrigs udbrud igangsatte han den første danske produktion af høreapparater, og i 1956 omdannedes familiefirmaet til A/S William Demant med Oticon A/S som produktions- og salgsselskab.

I dag er Oticon et af flere selskaber i den internationale William Demant-koncern. Koncernen er hovedsageligt koncentreret omkring forretningsområderne: Høreapparater, diagnostisk måleudstyr og personlig kommunikations-

udstyr. Oticon er den største virksomhed i koncernen og producerer høreapparater med 1.850 ansatte på verdensplan. Bernafon er ligeledes høreapparatproducent, væsentlig mindre end Oticon, med hovedkontor i Bern, Schweiz. Maico med hovedkontor i Minneapolis, USA, er producent af måleudstyr til høreundersøgelser. Rhinometrics er et mindre dansk firma, der producerer udstyr til analyse af hals- og stemmerelaterede problemer, f.eks. snorken. Phonic Ear med hovedkontor i Toronto, Canada, producerer udstyr til undervisningsbrug, der sammenkobles med et høreapparat for trådløst at kunne anvendes i eksempelvis klasselokaler. Det mindre Logia er et dansk firma, der leverer diverse hjælpemidler såsom teleslyngeanlæg, telefoner og vækkeure specielt udviklet til hørehæmmede. Ud over de nævnte firmaer finder man i koncernen også det danske firma Danco-tech, der er underleverandør til høreapparatin-dustrien af højteknologiske komponenter. Det seneste medlem af koncernen, Danacom A/S,

med ca. 20 ansatte, producerer og forhandler avancerede headsets til brug for professionelle telefonservicecentre.

Det hele begyndte på sin vis med Odensefabrikanten H.J.F. Demants ønske om at afhjælpe sin hørehæmmede hustrus høreproblemer for næsten 100 år siden.

Kildemateriale

Artiklen bygger først og fremmest på arkivstudier i Eriks-holmsamlingen (hos Oticon), på Landsarkivet for Fyn og på Stadsarkivet samt på samtidige Odenseaviser fra Lokalhistorisk Bibliotek. På Landsarkivet er bl.a. anvendt borgerskabsregistre, folketællinger, kirkebøger og rådstueprotokoller, på Stadsarkivet bl.a. skattelister og byrådets journalsager.

Herudover er bl.a. anvendt *Dansk biografisk leksikon*, bind 6 og 7 af *Odense bys historie* samt Hans Chr. Johansen m.fl.: *Fabrik og bolig. Det industrielle miljø i Odense ca. 1840-1940* (1983) og J. Lauritsen: *Odense og nærmeste omegn i billeder* (1874). Endelig er anvendt en række artikler og bøger om høreapparatbranchens udvikling.

En samlet oversigt over det anvendte materiale findes på Stadsarkivet og hos forfatteren.